

FÖLDES PETRA

Töredezett diskurzusok –
Egy reménybeli vita elé

Olvasom Trencsényi László írását a lap *Látószög* rovatában (szerkesztőként ez a dolgom), és elszorul a gyomrom. A kétszintű tartalmi szabályozás története, a helyitanterv-alkotás csődje, az átmeneti fellazulás után újra egyre arrogánsabb előíró jelleget öltő alaptantervek szimbolikusan is megjelenítik harminc év körben járását, a rendszer egészének képtelenségét a változásra. Csakhogy ez a mi képtelenségünk, a tantervi reformok kudarca a mi kudarcunk. Egy generáció oktatásutató és -fejlesztő szakemberei nem találták az utat és a módot, hogy a gyerekeinknek és a velük foglalkozó tanároknak az iskolákban adekvátabb és eredményesebb környezetet építsünk, alakítsunk.

A szakpolitikai akadályok és tévedések mellett, úgy gondolom, részben ebben a rosszul meghatározott „mi”-ben, az ebben rejlő rövidlátásban található a magyarázat a kudarcra. Mert azok, akikre a megálmodott változások vonatkoztak – a tanárok, a szülők és a diákok – praktikusán nem tartoztak a „mi” körébe: ők tárgyai, és nem aktorai voltak a változásnak. A fejlesztők részéről, a gyorsan áhított siker reményében és a vitathatatlan jobbító szándék sürgetésében nem volt kellő türelem az implementációra – a közös gondolkodásra, a helyi szereplők felkészítésére –, illetve szakértői, szakpolitikai oldalról hiányzott a bizalom abban, hogy a pedagógusok és az intézményvezetők

képesek lesznek a megálmodott, alulról építkező intézményi gyakorlatokat létrehozni.

Az a rossz érzésem, hogy az oktatásfejlesztő kezdeményezések ma is ugyanígy járnának, függetlenül attól, hogy milyen „oldali”, milyen ideológia vagy szakmai érvrendszer mentén kialakított elképzelésről volna szó. Az iskola világa lassan mozduló rendszer a méretei, a stabilitásra és irányíthatóságra tervezett felépítése miatt és azért is, mert a benne élő szereplők – tanárok és szülők – egy generációval korábbi tapasztalatokat hordoznak az iskola világáról. Ezért aki változást szeretne – akár például a nem szakrendszerű oktatásról, akár a mindennapos

testnevelésről van szó (hogy egymástól nagyon távol eső témákat hozzak) –, az egy strukturális és személyes szinten is merev és ellenálló rendszerrel találja szemben magát.

Egy nagyobb volumenű és tartós változás elérése ilyen körülmények közt megfelelő implementáció mellett is hatalmas erőfeszítést igényel az érintettektől, és a sikere jórészt azon múlik, hogy azon a nyelven beszél-e a változás, amelyet a rendszer képes befogadni; olyan elemekből áll-e a megálmodott új rendszer, amelyekben a szereplők felismerik az elképzeléseiket, céljaikat és vágyaikat. Hogy ne a legkülönbélebb „ti”- és „mi”-csoportok küzdelmében, hanem egy bizalomteli közösség különböző aktorainak

alakuljon ki a ma még
el se képzelt iskolavilág

az együttműködésében alakuljon ki a ma még el se képzelt iskolavilág.

Az oktatás rendszerszintű változását épp ezért nem lehet pusztán szakértői (s még kevésbé politikai) teamekben megtervezni; a téma társadalmosítása, az érintettekkel közös diskurzus – problémafókuszok és nyelv – kialakítása nélkül bármilyen változást szép lassan ledob magáról és a jól ismert rutinokba szelídít vissza a rendszer. Ez történt az alsó tagozatos szöveges értékeléssel, amelynek előkészítetlen bevezetése ahhoz vezetett, hogy központilag javasolt ötfokú szöveges értékelési skálákat volt kénytelen kiadni a minisztérium (arra az átmenetnek bizonyult időre, amíg a soron következő adminisztráció az intézkedést nem egyszerűséggel eltörölte). Vagyis az oktatásban egészen biztos, hogy csak a „semmit rólunk nélkülünk” elvének érvényesítésével lehetséges változás – ha az érintettek nem készek rá, a rendszer tehetetlensége megakadályozza az érdemi elmozdulásokat, és rengeteg pénzt és energiát felemészítve, minden szereplőben frusztrációt termelve a kínlódás élményét hozza a változás helyett.

A közelmúlt meglepő fejleményeképp úgy tűnik, a kormányzat részéről megjelent a szándék egyes oktatással kapcsolatos alapvető kérdések tematizálására. Nagyívű eszmefuttatást közölt Orbán Balázs (a miniszterelnök politikai igazgatója, az MCC tanára, jogász és politológus) tollából a Kommentár című folyóirat 2023/4. száma.¹

ideológiai keretezésben
tárgyalja a – meglátása szerint
váltságban lévő – nyugati
oktatás kérdéseit

A Visszavezetni az oktatást konzervatív gyökereihez című munka, ahogy ígéri, ideológiai keretezésben tárgyalja a – meglátása szerint váltságban lévő – nyugati oktatás kérdéseit, és azt állítja, hogy „az oktatás alapvetően konzervatív műfaj, mert feladata a generációk során megszerzett, megérlelt és kirostált tudás átadása”. A szöveg erős felütéssel indít: „Ha az oktatást a progresszív politikai ideológiák martalékává tesszük, szükségképpen összeomlik”, és a társadalmi párbeszéd eléggé sajátos óhajával zárul: „az oktatás

ügye leginkább az a téma, amelyben van helye és értelme a nyilvános diskurzusnak, akár Magyarországon, akár az egész nyugati civilizációban. Mindemellett úgy látjuk, hogy ez a diskurzus a hasonló [konzervatív] keretben felvázolt problémák és megoldás irányába tett javaslatok mentén, azok figyelembevételével folytatható le értelmesen.” A szerző szerint tehát az oktatásról értelmes vitát folytatni csak az általa felvázolthoz hasonló értelmezési keretben lehet.

Orbán tanulmányára Nahalka István *Mohamed a hegy gyomrában* című, a Civil Közoktatási Platform weboldalán publikált írásával² válaszol, tételesen végigvéve és vitatva a szöveg legfontosabb állításait.³ Konklúziójában kifejti a vita szükségességét, egyúttal vitatja az orbáni paradigma egyedüli érvényességét:

¹ Orbán Balázs: Visszavezetni az oktatást konzervatív gyökereihez. *Kommentár*, 2023/4.

² Nahalka István: Mohamed a hegy gyomrában. Letöltés: <https://ckpinfo.hu/wp-content/uploads/2024/03/Nahalka-Istvan-Mohamed-a-hegy-gyomraban.pdf> (2024. 03. 26.).

³ Ebben az írásban nem a tanulmányok, illetve a vita tartalmára, csak a diskurzus jellegére reagálok.

Az általa leírt konzervatív pedagógia, vagy a konzervatív művekben egyértelműen posztmodern, gyermekközpontú, szociálkonstruktivista (radikális konstruktivista) pedagógiai paradigmák szerint felépülő és működő oktatási rendszerek megfelelőbbek a 21. század fejlett társadalmában? A kérdésre adható válaszok valódi vitát igényelnek. Mindkét gondolkodási rendszer számos műben lett már kifejtve, vannak képviselőik, tartalmi jellegű akadályja nincs a vitának. Ugyanakkor ezt a vitát nem szabad egyedül csak Orbán Balázs tanulmányára alapozni [...].

Miközben mindkét írás felveti a vita lehetőségét (sőt Nahalka gyakorolja is azt), egyelőre párhuzamos monológokat látunk, amelyeket mindenki a saját biztonságos térfelén, hazai közönség előtt mond el. E lap készen áll arra, hogy a téma megvitatásának ebben a rovatban teret adjon, választ(oka)t keresve Orbán Balázs – a résztvevők által természetesen átfogalmazható –

pontosan tükrözi, hogy mire kénytelen a szakma berendezkedni a tartalmas, higgadt párbeszéd helyett

alapkérdésére: „mi végre vannak az iskolák, és mit várunk el tőlük felelős szülőként, családként és nemzetként?”. Jó volna a tudományos diskurzust annyira kitágítani, hogy sikerüljön az iskolavilág minden érintettje számára érvényes válaszokat találni erre a kérdésre.

Zajlik az Orbán által felvetett konzervatív fordulat mentén egy másik, a téma társadalmazása szempontjából különösen releváns – mert közvetlenül a közönségnek szóló – és komoly szakmai viharokat generáló diskurzus is, melynek fő aktora Setényi János, az MCC Tanuláskutató Intézet igazgatója. Szegeden tartott, *Tudni tanulni* című előadásában,⁴ illetve az M5 csatorna *Ez itt a kérdés – Visszatérés a konzervatív oktatáshoz* című, több MCC-s kollégájával közös beszélgetésében⁵ Seté-

nyi meglepő állításokat tett: síkra szállt a „poroszos oktatás” mellett, és megkérdőjelezte a sajátos nevelési igényű gyerekeknek nyújtott speciális ellátásokat. A fellépése számos válaszreakciót indukált,⁶ a téma körüli

⁴ Szeged, 2024. március 6. Az előadásról a Telex közölt tudósítást: Koller Hanna: (2024. 03. 09.): Zseniális volt a poroszos oktatási rendszer az MCC kutatója szerint. Letöltés: <https://telex.hu/belfold/2024/03/09/poroszso-oktatas-rendszer-kotelezo-olvasmany-mcc-setenyi-janos-szeged> (2024. 03. 26.).

⁵ Visszatérés a konzervatív oktatáshoz – Ez itt a kérdés [tévéműsor], M5, 2024. március 1. Letöltés: https://www.youtube.com/watch?v=E_kWBCpRi_k (2024. 03. 26.).

⁶ Gyarmathy Éva (2024. 03. 23.): Jön egy múltba visszavágyó, pozíciót szerzett bohóc, és még a fejlesztést is megvonna a gyerekektől. *HVG360* portál. Letöltés: https://hvg.hu/360/20240323_gyarmathy-eva-tanulasi-nehezsegek-oktatas-sni (2024. 03. 26.).

Ercse Kriszta (2024. 03. 11.): Kasztrendszer kialakulásához vezet az oktatási egész pályás letámadás. *G7* portál. Letöltés: <https://g7.hu/kozelet/20240311/kasztrendszer-kialakulasahoz-vezet-az-oktatasi-egesz-palyas-letamadas> (2024. 03. 26.).

Kincse Szabolcs: A 800 milliárd közpénzt elnyelt MCC az állami gyógy- és fejlesztő pedagógia felszámolásához készítheti elő az ideológiai terepet. *Szabad Vonalzó* portál. Letöltés: <https://www.szavon.hu/2024/03/14/a-800-milliard-kozpenzt-elnyelt-mcc-az-allami-gyogy-es-fejlesztzo-pedagogia-felszamolashoz-keszitheti-elo-az-ideologiai-terepet> (2024. 03. 26.).

Nem úgy működik a társadalom, ahogy a hatalom megmondja. Millei Ilona beszélgetése Trencsényi Lászlóval. *Hírklikk* portál. Letöltés: <https://hirklikk.hu/kozelet/nem-ugy-mukodik-a-tarsadalom-ahogy-a-hatalom-megmondja/429487> (2024. 03. 26.).

mini-hype pedig pontosan tükrözi, hogy mire kénytelen a szakma berendezkedni a tartalmas, higgadt párbeszéd helyett. Mert annak, aki a megtámadott vagy csak simán érzéketlenül kezelt csoportba tartozik, illetve aki szolidáris az oda tartozókkal, először is meg kell birkóznia az érzéseivel. Meg kell élnie, le kell vezetnie a dühét, és vissza kell nyernie a nyugalmat. Ez a feladat például egyszerűen megspórolható lenne, ha tartózkodnánk a provokációtól, és figyelmen, érzékenyen, tisztelettel beszélünk egymással és egymásról. A nyugalom visszaszerzése után következik a szellemi kihívás: meg kell találni a provokációra adható higgadt és szakmailag megalapozott válaszokat és hozzá a megfelelő, a diskurzust nem

mérgező hangot. És van még ennek a társasjátéknak egy összetevője, ez pedig az információmorzsák összegyűjtése és a közös találgatás, hogy vajon az adott téma felvetése, maga a provokáció mit jelent, milyen intézkedést készít elő. Így volt ez most is, és így megy időről időre...

Mennyivel egyszerűbb lenne a bántó és kimerítő köröket kihagyva beszélgetni egymással a szakmai felvetésekről. Az oktatási témák társadalmatisításáról szólva egy ilyen kommunikációs teret képzelek el. Az ÚPSz is egy ilyen tér szeretne lenni. Várjuk az iskola céljáról és/vagy az oktatási diskurzusról szóló írásokat!

Varga Sebestyén (8. osztály) – 2024, tempera, vászon

Trencsényi László: Visszatérve a „konzervatív pedagógia” teoretikusaihoz. *Tani-tani Online*. Letöltés: <https://www.tani-tani.info/visszaterve> (2024. 03. 26.).

Magát a diskurzust elemzi Radó Péter *A konzervatív oktatástudomány védelmében...* című munkájában; *Tani-tani Online*. Letöltés: https://www.tani-tani.info/a_konzervativ_oktatastudomany_vedelmeben (2024. 04. 02.).

Erőteljes vitacikket közöl *Húsvéti levél a magyar oktatásért* címmel Lannert Judit; *Tanulópénz Blog*. Letöltés: <https://koloknet.hu/tanulopenz/husveti-level-a-magyar-oktatasert> (2024. 04. 04.).